

УДК 342.726–021.414:329(477)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411–2054.2021.41.225619>

М. В. Сізокрилов, студент спеціальності «Політологія»
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: michaelsizokrylov@gmail.com

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено питанням правового статусу політичних партій в Україні, як необхідному механізму регуляції їхньої діяльності. Необхідність всебічного вивчення особливостей правового статусу політичних партій в Україні обумовлюється необхідністю знань про основні законодавчі акти, які регулюють їхню діяльність, а також функціонування політичної та партійної систем України. Безумовно, це питання є одним із найактуальніших на даний період часу, тому що питання, які досліджуються у цій статті є головними у впровадженні внутрішньої та зовнішньої політики держави, та, відповідним чином, впливають на життя громадян. Правова база функціонування політичних партій та партійної системи в Україні не є досконалою і до сьогодні, але є певний прогрес у цьому напрямі за допомогою використання іноземного досвіду.

Ключові слова: політичні партії, закони України, Конституція України, правова база, конституційно-правове регулювання, партійна система України, політична система України.

Постановка проблеми. Партійна система України почала свою історію із початку перебудови, коли закінчилася епоха однопартійної диктатури КПРС. Перші вибори на альтернативній основі до Верховної Ради ще УРСР пройшли у 1990 році. У 90-році партійна система України розвивалася в атомізованому вигляді та не мала ніякої правової бази. Окремий Закон України «Про політичні партії» був прийнятий тільки в 2001 році, тобто через 10 років після того, як Україна стала незалежною. Ця правова база мала певні вади, які із року в рік наростали. Але свідомої уваги цьому питанню не було нада-

но, це питання було на останньому місці для вирішення. Після Революції Гідності цим питанням почали опікуватися, ґрунтуючись на міжнародному досвіді та українській специфіці. Питання врегулювання правової бази функціонування політичних партій в Україні залишається відкритим, але певні кроки на цьому шляху вже робляться.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предмет наукових досліджень становить доробок учених, які безпосередньо займаються дослідженням проблем конституційно-правового регулювання та правового статусу політичних партій в Україні, серед яких слід відзначити праці: К. А. Бабенка, І. В. Музики, В. М. Висоцького, Л. І. Адашиса, С. Рибачка, В. В. Джугана та ін.

В. В. Джуган у своїй дисертаційній роботі «Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз» досліджує дуже актуальне питання на сьогодні, як правова база фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС. Вчений у своїй роботі здійснив загальний аналіз національного законодавства України та окремих країн-членів ЄС, яке регулює фінансування політичних партій та встановив, що порядок фінансування політичних партій у країнах ЄС регулюється або загальним законом про політичні партії або спеціальним законом про фінансування політичних партій. Але вивчаючи висловлені пропозиції про необхідність прийняття в Україні спеціального Закону «Про фінансування політичних партій», автор доходить висновку, що наразі такої необхідності немає, оскільки, як показує досвід країн ЄС ефективність системи фінансування партій жодним чином не залежить від наявності такого спеціального закону [8, с. 2].

І. В. Музика у своїй праці «Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні» визначає, що основними елементами правового статусу політичних партій є: понят-

у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Усі об'єднання громадян рівні перед законом [1, с. 36].

2) Стаття 37 – Утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються.

Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань. Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях. Заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку [1, с. 37].

Окремий закон, який регулює діяльність політичних партій в Україні, який є правовою базою для функціонування партійної системи України був прийнятий у 2001 році – Закон України «Про політичні партії в Україні» [2].

Відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні»:

1) Членами партій в Україні можуть бути тільки її громадяни, яким виповнилося 18 років. Певним категоріям працівників (суддям, працівникам прокуратури, органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, органів Державної податкової служби, військовослужбовцям) заборонено бути членами будь-яких партій. Статути і програми політичних партій повинні відповідати Конституції країни і чинному законодавству, інакше забороняються їх утворення і діяльність. Забороняється утворення партій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалення міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, зазіхання на права і свободи людини, здоров'я населення.

2) Рішення про утворення політичної партії ухвалюється на її установчому з'їзді (рішення має бути підтримане підписами не менш як 10 тис. повнолітніх громадян України, зібраними у 2/3 районів не менш як 2/3 регіонів України). Реєстрацію політичних партій провадить Міністерство юстиції України, після якої вони набувають статусу юридичної особи. Реєстрація їх обласних, міських і районних організацій чи інших структурних утворень, передбачених статутом, здійснюється відповідними органами юстиції на місцях тільки після реєстрації політичної партії. За державну реєстрацію політичної партії необхідно сплатити адміністративний збір у розмірі 140 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Партія створюється групою громадян України у складі не менш як 100 осіб. Протягом шести місяців з дня реєстрації партія забезпечує утворення та реєстрацію своїх обласних організацій у не менш як у чотирнадцяти адміністративно-територіальних одиницях України.

3) Правовий статус політичних партій відрізняється від інших громадських об'єднань, що виявляється в їх правах (висувати кандидатів на вибори до органів державної влади, агітувати за кандидатів, брати участь у нагляді за виборами на виборчих дільницях та у підбитті підсумків виборів тощо) і обов'язках (щорічно опубліковувати в загальнодержавному засобі масової інформації фінансовий звіт про доходи і видатки, а також звіт про майно політичної партії; подавати на вимогу контролюючих органів необхідні документи та пояснення тощо). Права неполітичного характеру, якими наділені політичні партії, як і інші громадські об'єднання, котрі є юридичними особами (діяти від свого імені, користуватися правом власності на майно, залучати кошти для діяльності), є допоміжними. Ці права особливо обмежені у майновій сфері – забороняється підприємницька діяльність; залучати кошти від іноземних держав, органів державної влади та органів місцевого самоврядуван-

3. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI. Відомості Верховної Ради України, 2012. № 10–11.
4. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2015. № 26.
5. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України, 2013. № 1.
6. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2015. № 37–38.
7. Етапи становлення і розвитку партійної системи України. Політологія. URL: https://pidruchniki.com/17401201/politologiya/etapi_stanovlennya_rozvitku_partiynoyi_sistemi_ukrayini.
8. Джуган В.В. Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз: дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.02. В.В. Джуган. Ужгород, 2017. 230 с.
9. Висоцький В.М. Структура конституційно-правового статусу політичних партій. Південноукраїнський правничий часопис. О., 2015. С. 3–6.
10. Бабенко К.А. Конституційно-правове забезпечення діяльності політичних партій в сучасній Україні: перспектива партократії чи здоровий патогенез?. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/430-konstitutsijno-pravove-zabezpechennya-diyalnosti-politichnikh-partij-v-suchasnij-ukrajini-perspektiva-partokratiji-chi-zdorovij-partogenez.html>.
11. Політична партія // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.). К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2002. Т. 4: 720 с.
12. Конец 6-й статьи. Как коммунисты утратили монополию на власть. URL: <https://www.svoboda.org/a/30485442.html>.
13. Шемшученко Ю.С. Акт проголошення незалежності України // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левиць (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 21.
14. Політичні партії в політичній системі громадянського суспільства та їх правовий статус. Політологія. URL: https://pidruchniki.com/17401201/politologiya/etapi_stanovlennya_rozvitku_partiynoyi_sistemi_ukrayini.
15. Пономарьов М. Порядок створення та реєстрації політичних партій в Україні. URL: <http://artimmer.com/ua/home/28-publikatsiji/pravovy-likbez/272-poryadok-stvorenniya-ta-reestraczi-politichnix-partij-v-ukrajini>.
16. Міністерство юстиції України: Політичні партії. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561>.
17. В Україні понад 300 партій – "мертві". URL: https://gazeta.ua/articles/life/_v-ukrajini-ponad-300-partij-mertvi/870612.
18. Результати виборів в Раду в Україні 2019. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rezultaty-parlamentskih-vyborov-ukraine-1558364994.html>.
19. Місцеві вибори-2020: підсумки, тенденції та що буде далі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/3142240-miscevi-vibori2020-pidsumki-tendencii-ta-so-bude-dali.html>.

References

1. The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>. [in Ukrainian].
2. On political parties in Ukraine: Law of Ukraine of 05.04.2001 № 2365-II. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2001. № 23. [in Ukrainian].
3. On elections of people's deputies of Ukraine: Law of Ukraine of 17.11.2011 № 4061-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2012. № 10–11. [in Ukrainian].
4. On the condemnation of the communist and National Socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbols: Law of Ukraine of 09.04.2015 № 317-VIII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. № 26. [in Ukrainian].
5. On public associations: Law of Ukraine of March 22, 2012 № 4572-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2013. № 1. [in Ukrainian].
6. On local elections: Law of Ukraine of 14.07.2015 № 595-VIII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2015. № 37–38. [in Ukrainian].
7. Stages of formation and development of the party system of Ukraine. Politology. URL: https://pidruchniki.com/17401201/politologiya/etapi_stanovlennya_rozvitku_partiynoyi_sistemi_ukrayini. [in Ukrainian].
8. Dzhugan V.V. (2017). Constitutional and legal principles of financing political parties in Ukraine and EU countries: a comparative analysis: dis. for science. stup. Cand. jurid. Science: 12.00.02. Uzhhorod, 230 p. [in Ukrainian].
9. Vysotsky V.M. (2015). The structure of the constitutional and legal status of political parties / South Ukrainian legal journal; О., P. 3–6. [in Ukrainian].
10. Babenko K.A. Constitutional and legal support of political parties in modern Ukraine: the prospect of partocracy or a healthy pathogenesis?. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/430-konstitutsijno-pravove-zabezpechennya-diyalnosti-politichnikh-partij-v-suchasnij-ukrajini-perspektiva-partokratiji-chi-zdorovij-partogenez.html>. [in Ukrainian].
11. Political party // Legal encyclopedia (2002). [in 6 volumes] / ed. count Yu.S. Shemshuchenko (ed. Ed.) [That in.]. K.: Ukrainian encyclopedia im. M.P. Bazhana, T. 4: P. 720 p. [in Ukrainian].

12. End of 6th article. How the communists lost their monopoly on power. URL: <https://www.svoboda.org/a/30485442.html>. [in Russian].
13. Shemshuchenko Yu. S. (2011). Act of sounding the square of Ukraine // Political encyclopedia / editorial board: Yu. Levenets (head), Yu. Shapoval (head back). K.: Parlamentske vidavnistvo, S. 21. [in Ukrainian].
14. Political parties in the political system of the community support and legal status. Politics. URL: https://pidruchniki.com/17401201/politologiya/etapi_stanovlennya_rozvitku_partiynoyi_sistemi_ukrayini. [in Ukrainian].
15. Ponomariy M. The order of the establishment and restoration of political parties in Ukraine. URL: <http://artimmer.com/ua/home/28-publikatsiji/pravovyi-likbez/272-poryadok-stvorenniya-ta-reestraczi-politichnix-partij-v-ukrayini>. [in Ukrainian].
16. Ministry of Justice of Ukraine: Political parties. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561>. [in Ukrainian].
17. In Ukraine more than 300 parties are "dead". URL: https://gazeta.ua/articles/life/_v-ukrayini-ponad-300-partij-mertvi/870612. [in Ukrainian].
18. Results of the elections to the Rada in Ukraine in 2019. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rezultaty-parlamentskih-vyborov-ukraine-1558364994.html>. [in Ukrainian].
19. Local elections 2020: results, trends and what will happen next. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/3142240-miscevi-vibori2020-pidsumki-tendencii-ta-so-bude-dali.html>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 25.01.2021 р.

М. В. Сизокрылов, студент спеціальності «Політологія»
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет міжнародних відносин, політології та соціології
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: michaelsizokrylov@gmail.com

ПРАВОВОЙ СТАТУС ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ В УКРАИНЕ

Резюме

Статья посвящена вопросам правового статуса политических партий в Украине, как о необходимом механизме регуляции их деятельности. Необходимость всестороннего изучения особенностей правового статуса политических партий в Украине обуславливается необходимостью знаний об основных законодательных актах, регулирующих их деятельность, а также функционирование политической и партийной систем Украины. Безусловно, этот вопрос является одним из самых актуальных на данный период времени, так как вопросы, которые исследуются в этой статье являются главными во внедрении внутренней и внешней политики государства, и, соответствующим образом, влияют на жизнь граждан.

Правовая база функционирования политических партий и партийной системы в Украине не является совершенной и сегодня, но есть определенный прогресс в этом направлении посредством использования зарубежного опыта.

Ключевые слова: политические партии, законы Украины, Конституция Украины, правовая база, конституционно-правовое регулирование, партийная система Украины, политическая система Украины.

M. V. Sizokrylov, Student Specialty «Political Science»
Odesa I. I. Mechnikov National University
Faculty of International Relations, Political Science and Sociology
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine
e-mail: michaelsizokrylov@gmail.com

LEGAL STATUS OF POLITICAL PARTIES IN UKRAINE

Summary

The article is devoted to the issues of the legal status of political parties in Ukraine, as a necessary mechanism for regulating their activities. The need for a comprehensive study of the features of the legal status of political parties in Ukraine is due to the need for knowledge about the main legislative acts that regulate their activities, as well as the functioning of the political and party systems of Ukraine. Undoubtedly, this issue is one of the most relevant for this period of time, since the issues that are explored in this article are the main ones in the

implementation of the domestic and foreign policy of the state, and, accordingly, affect the life of citizens. The legal framework for the functioning of political parties and the party system in Ukraine is not perfect today, but there is some progress in this direction through the use of foreign experience.

The imperfection of the legal framework for the functioning of political parties in Ukraine and the party system of Ukraine in general can be explained by certain specifics of our state. It consists in the fact that for seventy years Ukraine has been within the framework of a one-party totalitarian system. Under such conditions, there can be no question of any legal basis for regulating the activities of political parties. because the Constitution of the Soviet Union officially enshrined that the ruling Communist Party was the only one in the country.

Prior to the establishment of Soviet rule for three years, there were some steps towards advancing Ukraine's party system, but they were all offset by the fact that Ukraine lost its independence and found itself under the rule of the northern neighbor's dictatorship for 70 years. It is clear that during this short period there was no question of any legal aspect, only political.

As can be seen from the concrete facts, with the gaining of independence in 1991, no great strides were made in this important issue. The Constitution of Ukraine was adopted only for 5 years of independence, and a separate law regulating the activities of political parties in Ukraine was adopted only in 2001, ie 10 years after independence. Some slow steps towards progress have been made since 2014, but much remains to be done to say that Ukraine's legal framework for regulating political parties is the same as Europe's.

Keywords: political parties, laws of Ukraine, Constitution of Ukraine, legal base, constitutional and legal regulation, party system of Ukraine, political system of Ukraine.